

„Csak az olvassa versemet, ki ismer engem és szeret”

Körülbelül ennyi elég volna Sneé Péternek a *Bujdosók* c. könyvemről írott recenziójára válaszul (Kortárs, 1998/7.), ha az ügynek éppen – ebből következően – nem volna általánosabb érvénye; nevezetesen az, hogy író és kritikus között azért szűnt meg manapság a párbeszéd, mert nincsen közös témájuk.

Volna ugyan, ti. a mű, ám azt a kritikus nem ismeri, helyette rágalmaz: egyik szavával vádol, a másikkal dicsér, egykutyá, nincsen alapja semelyik szavának, így a vállveregetés kínosabb, mint a korholás.

Vegyük először azt, hogy miként tud *semmi* a recenzens áldozata gondolkodásáról. Azt írja, hogy „Építőjének romjain emelkedik a mű, és aki serénykedik rajta, hamarosan a gyászoló semmibe enyészik, míg az általa létrehozott alkotás megmarad, hiszen több nála”. Nos, az áldozat mind a huszonöt eddigi könyvében és életében éppen ennek az ellenkezőjét állította. A *Bujdosók*ban is, amit recenzens ugyan kiokumlál a szövegből, de a novellafüzérben működő Gondviselésről szólván abban a hiszemben leledzik, hogy „A *legyen* következetesen fölébe kerül annak, ami *van* (...)”. Ismét fordítva: szerző éppen azt tartja realitásnak, amiről Sneé úgy véli, hogy az csak egy költői *legyen*... Továbbá azt is vallja a szerző, Hamvas Bélával egybehangzóan, hogy a mű és az élet szétválasztása tilos: vagyis ami az életből a műben nem realizálódik, az hamis és érvénytelen.

Sneé könnyedén ironizál szerző „tanítói hevületéről”, „gondolati prózájáról”, „Gazdaságkorról” és annak „terjengő pestiséről”, de meg sem kísérel szerző eszméinek megismerését és megértését. Ideológiát szimatol ott, ahol póré realizmus van: „az óriási komondor (...) játszi könnyedséggel veri vissza a hajléktalanokra uszított dobermanokat (íme, a tradicionális múlt fölénye a mesterkéltnél szemben)” – bizony, a komondor ellen a farkasnak sincs esélye –, és nem veszi észre a szellemet ott, ahol kiszúrja a szemét. No, tudjuk, axióma, hogy magyar filozófiai regény (irodalom) nincs, akkor hova a túróba skatulyázandó az a magyar író, aki ilyen műveket ír? Mégpedig többé-kevésbé önálló fogalmi készlettel, világlátással s némi bölcséleti eredménnyel? Ciki. Nota bene, mi van akkor, ha Cz. G.-nek történetesen igaza van? Mindazonáltal szerző nem képzeleli, hogy föltalálta volna a spanyolviaszt: nézeteinek összefüggései, forrásai nyilvános könyvtárakban megtalálhatók számos olyan, sok tekintetben gyökeresen eltérő fölfogású bölcselőnél is, mint Hamvas Béla vagy Polányi Károly.

A recenzensnek természetesen lehet bármilyen elképzelése, filozófiája, világnézete, ám ha föl sem fogja az írónak a műben megnyilvánuló szellemét, akkor miért kezd vele párbeszédet? Ugyan miről?

Vegyük másodszor az egyszerűbbet, a filológiát. Recenzens szerint „Cz. G. termékeny szerző, bár az utóbbi esztendőkből kevésbé jellemzi oeuvre-jét a szűk értelemben vett szépirodalom”. Ezzel szemben a helyzet a következő: *A sárkánymocsár ura*, regény, Móra, 1988; *Luca néni föltámadása*, regény, Szépirodalmi, 1988; *Van itthon elég krumpli?* drámák, Múzsák, 1989; *77 és fél magyar rémmese* (Banga Ferencsel), szatírák, Szépirodalmi, 1990; *A Teremtő mosolya*, esszék, Gondolat, 1991; *Adorján és Seborján*, meseregény, Czako Sebestyénnel közösen, Múzsák, 1992; *Angyalok*, regény, Szépirodalmi, 1992; *Magyar–magyar Nagyszótár*, Antológia Kiadó, 1994; *Törökkő*, regény, Nesztor Kiadó, 1994; *Mi a helyzet?* esszék, IGEN Egyesület, 1995, 1996; ... *és betenbét magyar rémmese* (Banga Ferencsel), Windsor Kiadó, 1996. Vagyis öt regényt, egy dráma- és két magyarrémmese-kötetet számolhatott volna meg a recenzens a *Bujdosók* hátsó borítóján „az utóbbi esztendőkből kevésbé jellemző” szépirodalmi terméséből. Elismerem, a neheze ezután jött volna. A *Bujdosók* rafinált dolgozat. Nem egyszerűen harminc „tükörcherép”, ahogy recenzens gondolja, melynek helyszíne azonos a *Törökkő* című regény helyszínével, hanem egy csomó figurája is, sőt más művek alakjai, mondatai és eszméi is átruccantak a *Bujdosók*ba. Ugyan miért? Miként és hogyan? Miért éppen ők és onnan? Cz. G. „elijedt az ábrázolása tárgyául választott kisvilág szűkösségétől”, ahogy recenzens gondolja, vagy éppen ellenkezőleg, nem ijedt el, hanem a *Bujdosók*at összekapcsolta régebbi könyveinek világával? Mi jött ki ebből? Skizofrénia? Sneé szerint a *Bujdosók* „történeteinek némiképp skizoid karaktert kölcsönöz a tematikai, illetve formai változatosság és a meggyőződés rendíthetlensége közti ellentmondás”, ámde az egész „oeuvre” ugyanígy! Sajnos, recenzens nem ment tovább, így tudathasadásom részletei homályban maradtak a Kortárs olvasói előtt.

Harmadszor jöhetett volna az elemzés.¹

Czako Gábor

¹Vö.: Cz. G.: *A mákszem csücska*. Magyar Szemle, 1998/5–6. 147. l.